

Schatten op de Pastorijzolder

Van het leven van juffrouw de Caters zou wel een boek te schrijven zijn. Dat ze niet gehuwd is, verbaast me niet. Ik vermoed dat ze met haar vierkantig karakter in botsing kwam met elke man die de moeite waard was. En van een halfzacht ventje zal ze niets moeten hebben. Maar om dat vermoeden te staven zouden we haar beter moeten kennen.

Het zou heel aangenaam zijn, moest iemand die een vaste voet in huis heeft bij de huidige familie de Caters ons daar kunnen binnen leiden. We zouden misschien het familiearchief mogen uitpluizen. We zouden Mathilde de Caters beter leren kennen en daarenboven weer heel wat meer weten over de geschiedenis van ons dorp in de negentiende eeuw.

Maar laten we bij de documenten blijven waarover we konden beschikken. De eerste maal is daarin sprake over de edele jonkvrouw in een buitengewone zitting van de kerkmeesterskamer op 14 december 1855.

" Gezien de aenvraag, gedaen door Jongvrouwe de Caters van dato dertien dezer en hier aengevoegd, strekkende om het lichaem harer overledene Moeder, op het kerkhof alhier begraven, te mogen ontgraven, en hetzelve te mogen plaetsen in eenen grafkelder op haer hof of buytengoed in deze gemeente, en het aldaar te laten rusten gedurende het leven der Jongvrouwe de Caters aenvraagster, om na haer dood overgevoerd te worden in eenen familiegrafkelder, die zy ook aenvraegt te mogen maken op het kerkhof te 'S Gravenwezel... "

We mogen ons niet bezondigen aan gedachten lezen. Toch vermoed ik dat juffrouw Mathilde de idee dat haar moeder zo maar tussen de gewone stervelingen begraven lag, (terwijl de afgestorvenen van de familie Gillès op een bevoorrechte plaats de verrijzenis afwachten), moeilijk kon verdragen. Daarom dat voorstel aan de kerkeraad.

Voor wat, hoort wat. Dat principe kent de familie de Caters ook. En daarom belooft Mathilde de Caters elk jaar 200 Fr te schenken aan de kerkfabriek en 200 Fr aan de armenraad, ons huidig OCMW. Daarenboven stelt zij ook voor " jaerlycks en altyd durent twee solemnele jaergetyden met uytdeeling van brood voor den armen " vast te stellen. Dit laatste voorstel zal haar later in de weg staan in het bereiken van haar doeleinden.

Op 16 januari 1856 komt ook de kerkeraad, die de eigenlijke beslissing moet nemen, in spoedzitting bijeen. " Wyl de weledele voorsteldster spoed verlangde " staat er genoteerd.

Op 31 maart 1856 biedt juffrouw de Caters vierhonderd frank voor 22 vierkante meters kerkhofgrond achter het hoogkoor (van de oude kerk). De raad van de kerkfabriek stemt toe. " Ingezien dat het kerkhof groot genoeg is, en geene vrees bestaet, dat het ooyt ontoerykend zou worden voor de begrafenissen der gemeente ".

Wie zei daar weer dat " nooit " en " altijd " niet bestaan ?

Die vierhonderd frank zullen bestemd worden voor het aankopen van een nieuwe doopvont met koperen deksel. Maar er zal geen nieuwe doopvont gekocht worden. Het geld zal besteed worden aan de herstellingswerken van de hoeve te Sint-Job-in-'t-Goor. Maar dat is een andere historie.

Drie jaren later duikt de naam van Mathilde de Caters weer op in de kerkarchieven.

In 1657 had de kerk bouwland willen verkopen aan de familie de Caters. De huur ervan bracht minder op dan de rente van de waarde ervan tegen 3% uitgezet. Dat was 100 jaar geleden blijkbaar zo. Maar nu ??? Het mocht niet van "Mechelen".

In mei 1859 krijgt de kerkfabriek een brief van het aartsbisdom. Nu zou de raad opnieuw moeten beraadslagen over die kwestie. " Terwyl dat men vernomen heeft dat Joufrouw Mathilde de Caters nog bereyd is een stuk land groot omtrent een bunder te koopen van de Kerk aen den grooten prys van 4000 francs,....en daer zy van eenen anderen kant voornemende is het Kerkfabriek merklyk ter hulp te komen in de onkosten der vergrooting van de kerk ".

Betreffende dit laatste punt heeft de aartsbisschop van Mechelen op 5 mei '59 een brief geschreven. De pastoor leest die brief voor. Hij wordt ook in extenso opgenomen in het verslag.

We lezen daarin dat Mathilde de Caters 12 000 f schenkt mits 5 voorwaarden.

De eerste drie zijn het vermelden waard.

1° De kerk moet twee jaargetijden met uitdeling van brood vaststellen;

2° Het koor van die vergrote kerk zal " ten eeuwigen dage in gemeyn gebruykt worden door de familie, die op de kastelen van 'S Gravenwezel zullen wonen " (Voel je weer de naijver van de Caters tegenover Gillès ?)

3° De onderwijzeressen van de school van juffrouw de Caters mogen ook de zieken bezoeken en aan de kinderen catechismus onderwijzen. Althans wat de pachters van haar boerderijen betreft. (De meisjesschool was immers een stichting van de familie Gillès).

En dan begint de beraadslaging. Het noteren van de besluiten beslaan een paar bladzijden in het

register.

Eerst wordt nog herinnerd aan het plan van de dames Gillès en de Caters van 10 jaren geleden om op hun kosten de kerk te laten vergroten. Toen ook had Mathilde de Caters voorwaarden opgelegd die de toenmalige pastoor niet kon aanvaarden. En alles was bij het oude gebleven.

Dan wordt er op gewezen dat Mathilde de Caters al vroeger beloofd had de twee jaargetijden te fondereen.

Wat het toestaan van plaatsen op het koor maakt de raad geen bezwaar.

Over het verzoek om de school van de Caters voor vol te aanzien wordt in het verslag niets rechtstreeks vermeld. Wel staat genoteerd : " 3° Dat in de stipulatie om in dusdanige overeenkomst geplaetst en uytgedrukt te worden iets beledigend voor den tegenwoordigen Pastor en zyne opvolgers zou kunnen zyn. "

Merkwaardig in het verslag is de volgende lijn. " 4° en 5° zonder belang ". We zullen nooit weten welke die 4de en 5de punten waren.

Na nog enkele bemerkingen besluit de raad van alles te laten zoals het is. Maar hij zal wel door Zijne Eminentie laten aandringen bij de weledele juffrouw de Caters dat ze de beloofde jaargetijden zou fondereen.

Op 30 mei 1860 is er weer een buitengewone zitting van de kerkeraad. Mathilde de Caters heeft de zaken willen forceren. Ze heeft door notaris Gheysens uit Antwerpen een akt laten opmaken en laten toezenden door de Arrondissementscommissaris.

De kerkeraad begint aan een hele berekening van wat het uitvoeren van de jaargetijden zal kosten rekening houdende met de prijs van de tarwe en het loon van de bakker " en er dan nog niet voorzien was in de toevallen van " schaersheyd en buytengewone duerte. " De raad berekent dat om de voorgestelde jaargetijden uit te voeren een kapitaal van 6600 Fr nodig is. Van de aangeboden som blijft nog maar 5400 Fr over om de kerk te vergroten. Het besluit is : " Bovengemeld geschenk op titel van gift, zoo als in akt van 25 april 1860 door Mter Gheysens opgemaekt, onder de daer in uytgedrukte voorwaerden niet te konnen aennemen in den staet waer in de zaken zich bevinden. " Juffrouw de Caters neemt die weigering niet. Kon ze haar doel niet bereiken langs de kerkelijke overheid, dan zal ze nu de burgerlijke overheid ter hulp roepen.

Via de burgemeester, aan wie hij gericht is, krijgt de pastoor een brief van de arrondissementscommissaris, daterend 12 oktober 1860.

Die brief is (zoals de gewoonte toen het vereiste) in het Frans. En ook het verslag van de zitting van de kerkmeesters is helemaal in die taal opgesteld. De enige keer trouwens. Ere wie ere toekomt !

De kerkeraad blijft bij zijn vroegere beslissing. De edele dame moet maar eens eerst over de brug komen met het uitvoeren van de belofte in 1855 gedaan. Het verslag van de zitting wordt gezonden aan de Kardinaal-Aartsbisschop. Deze keurt op 17 november 1860 de genomen beslissing goed.

Op 15 mei 1861 stuurt Mathilde de Caters een brief aan de aartsbisschop. Die is gekopieerd in het verslagboek. Zo kunnen wij uit die brief de kordaatheid het-recht-op-de-man-af van juffrouw de Caters afleiden. (En bewonderen).

S'Gravenwezel den 15 Mey 1861

" Aen zyne Eminencie den Cardinael

" Zeer Hoogweerdigen Heer,

" Men zegt tot s'Gravenwezel dat die gift die ik aen de Kerk heb

" willen doen te kleyn was, en dat het daer voor is, dat zy niet

" is aengenomen geweest; is dat het zo is, zal ik er vyf duyzend

" francs bijdoen, en brenge de somme op zeventien duyzend francs,

" maer tog alle myne conditie goed houwen die zyn, twee zingend

" jaergetyden, telkens twee zakke tarwe brood, voor den armen,

" plaets voor my en myne erfgenamen in den koor, de Kerk beginnen

" te vergrooten binnen het jaer, ik verzoek u dan hoogweerdigen

" Heer, een antwoord als het mogelyk is.

" Van zyne hoogweerdigheyd

" De ootmoedige Dienaresse

" (get) Mathilde De Caters "

Hopelijk zijn er geen fouten gemaakt bij het kopiëren in Mechelen of in 's-Gravenwezel.

In de buitengewone zitting van 20 mei besluit de raad de 5000 fr aan te wenden voor die bewuste jaargetijden en voor de overige 2000 fr contact op te nemen met de edele jonkvrouw om haar gedacht over de kerkvergroting te kennen.

Waarschijnlijk gebeurt er niets. Want op 5 mei 1863 besluit de kerkeraad : ".... de WelEdele Jongv. de Caters te aenzoeken van eerstdaegs te willen uytvoeren den offer onder andere door HaerEd gedaen op 13 December 1855 ter gelegenheyd van de aenvraeg, om het lichaam harer overleden moeder.... "

Maar er volgt geen reactie. Tenminste in het register der beraadslagingen en in de kerkrekeningen is over dit punt niets vermeld. Het zal 11 jaren duren vooraleer de naam van Mathilde de Caters weer opduikt in het register. Wellicht had de edele juffrouw het in die tijd te druk met de kerkbouw in Sint-Job. Dat kun je lezen in de " Geschiedenis van Sint-Job ".

Op 4 juli 1874 schrijft notaris Van Velthoven uit Schilde aan de kerkeraad : "..... dat by akte van een schenking, heden voor mij verleden, de WelEdele Jonkvrouw Mathilde, Marie, Charlotte, Ghislaine de Caters, grondeigenaresse wonende te 'S Gravenwezel, onwederroepelyk gegeven en geschonken heeft aan en in voordeel van het kerkfabriek van 'S Gravenwezel, een parceel bouwgrond, gelegen te 'S Gravenwezel in het Dorp,..."

Deze keer geen moeilijke voorwaarden. De bouwgrond zal moeten dienen om daarop de nieuwe kerk te bouwen en de oppervlakte op het kerkhof, bestemd als grafkelder zal eens zo groot moeten worden. En dus neemt de raad dit geschenk in dank aan.

In dank is misschien wat veel gezegd. Want toen de kerkeraad op 6 augustus 1876 besliste in de muur van de in opbouw zijnde kerk een gedenksteen aan te brengen ter nagedachtenis van baron Gillès de Pélichy, weldoener van de kerk, kreeg Mathilde de Caters er geen.

De kerkeraad motiveerde deze beslissing aldus. " De gift door Haer Edele gedaan op 4 juli 1874 van den grond om de nieuwe kerk op te bouwen, niet als eene gift konnende aenzien worden, mits denzelven hier toe door den welEd. Heer Gillès aengekocht wierd, en in de eerste zitting van verkoop hem was toegewezen. "

Wel een eigenaardige motivatie. Ik vermoed dat de zaak zich als volgt heeft afgespeeld. De kerkeraad had het oog laten vallen op het bouwland oostelijk van het toenmalige kerkhof en kosterhuis. De burgemeester, baron Gillès de Pélichy, ambthalf lid van de kerkfabriek, zou die grond kopen en aan de kerk schenken. Maar omdat de eigenaar, brouwer Mertens, weduwnaar met minderjarige kinderen was, moest die verkoop openbaar gebeuren. In de eerste zitting durfde of kon niemand opbieden tegen de kasteelheer-burgemeester-eigenaar van de helft van het dorp. Alles zou zijn normaal verloop kennen tijdens de tweede zitting. Maar het onvoorziene gebeurde. Mathilde de Caters biedt meer en wordt eigenares van de grond.

Een bijkomende reden om geen gedenksteen te plaatsen is het volgende : " Daer en boven heeft de Edele jongvrouw in haren act van begiftiging nog gestipuleerd dat de plaets die aen de jongvrouw, op het thans bestaende kerkhof reeds tot dezelve bestemming van grafkelder is afgestaen, in haer voordeel tot dezelve bestemming in groote en uitgestrektheid zal verdubbeld worden; welke stipulatie zeker door den Ed. Heer Gillès niet zoude geschied zyn., "

Als juffrouw de Caters een gift zal doen in de opbouw der kerk, zal zij ook een gedenksteen krijgen. En zij heeft er één gekregen ook. En wat voor één ! In de archieven van de kerk is niets meer terug te vinden waarom en wanneer die witmarmeren ruitvormige steen vooraan rechts in de kerk is gelegd. Moest zij zich nog iets van ons aards gebeuren aantrekken dan zou Mathilde de Caters triomferen. Hoeveel van de kerkgangers van ons dorp hebben de onopvallende grijze steen in de kerkmuur gezien en de tekst gelezen ?

Maar wie heeft niet de witte steen met wapenschild gezien en tekst gelezen waarmee dank wordt gezegd aan jonkvrouw de Caters, die de vloer en de grond van de kerk schonk ? Misschien alleen zij die angstvallig aan de vrouwenkant van de kerk gebleven zijn.

H. BREUGELMANS